

EGY *CONSOLATIO* POLITIKAI ÜZENETEI VENANTIUS FORTUNATUS GALSUINTHA HALÁLÁRA ÍRT VIGASZTALÁSA (CARM. VI.5)

KINTLI DÓRA*

Szegedi Tudományegyetem Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola, Neolatin irodalom program,
Magyarország

Beérkezett: 2022. január 24. • Elfogadva: 2022. január 28.

© 2022 A szerző(k)

ABSZTRAKT

A tanulmány Venantius Fortunatus Galsuinthának, egy meroving családba házasodott vizigót hercegnőnek a halálára írt *consolatio*ját vizsgálja. Galsuinthát Tours-i Gergely beszámolója szerint férje ölte meg, az incidens pedig újra testvérháborúhoz vezetett a meroving királyok között. A feszült politikai helyzetben Fortunatus hallgat az erőszakos részletekről. Ezt a magatartást korábban az aulikus költő óvatosságával magyarázták, a vers Vergiliusra és Claudianus *De raptu Proserpinae*-jére történő utalásainak elemzése viszont ennél bonyolultabb olvasatot tesz lehetővé.

KULCSSZAVAK

Venantius Fortunatus, meroving történelem, késő antik irodalom, *consolatio*

* Levelező szerző. E-mail: dora.kintli@gmail.com

Tanulmányomban Venantius Fortunatusnak (~535–609), az Itáliából származó és később Galliában alkotó költőnek¹ Galsuintha hercegnő halálára írt *consolatio*-ját (*Carm.* VI.5) vizsgálok politikai kontextusban. Galsuintha a vizigót király, Athanagild lánya volt, és a Meroving-dinasztiához tartozó Chilperich (561–584) vette el. Tours-i Gergely beszámolója szerint férje gyilkoltatta meg, mivel a hercegnő nem akarta eltérni az udvarban Chilperich előző feleségét. Fortunatus költeményében nem említi a haláleset körülményeit, de a versből érezhető a tragédia súlya. A mű keletkezésével kapcsolatban többféle elmélet létezik arra, hogy kinek a kérésére írhatta Fortunatus, és a költemény vigasztalást nyújtó funkcióján felüli lehetséges üzenetekre vonatkozóan is különböző interpretációk születtek, amelyek csak részben egyeztethetők össze egymással.

A MEROVING POLITIKA A VI. SZÁZAD KÖZEPÉN

Galliában 561 után Clothar király (511–561) fiai uralkodtak a területet egymás között felosztva, közülük a két ifjabbnak, az Austrasiában és Aquitániában uralkodó Sigibertnek (561–575) és a Neustriában birtokhoz jutó Chilperichnek egymással való versengése vált a következő évek eseményeinek egyik meghatározó tényezőjévé. Először Chilperich támadta meg Sigibertet, aki ugyan ekkor győzelmet aratott Chilperich felett, viszont később az avaroktól elszenvedett vereség után őt magát is foglyul ejtették, és csak váltságdíj fejében szabadulhatott. Sigibert ezt követően, hogy megcsorbult tekintélyét házasságkötés által helyreállítsa (talán, hogy a kifizetett váltságdíj után némileg leapadt kincstárát a várható hozománnyal feltöltse), vette feleségül a vizigót király fiatalabb lányát, Brunchildét, Galsuintha húgát. Chilperich maga ennek hatására kérhette meg Galsuintha kezét. Mindkét házasság Sigibert és Chilperich saját, belső pozíciójának megerősítésére szolgált, nem pedig Gallián kívüli szövetségesek keresése volt a céljuk.²

Tours-i Gergelynek a frankok történetéről írott művében Sigibert a keresztény erkölcsökre ügyelő uralkodó példaként áll szemben a kánonjogot semmibe vevő, asszonyaikat könnyedén váltogató testvéreivel.³ A püspök egyik központi problémája a Merovingok közötti folyamatos háborúskodás volt, amely okának a királyok számos, a keresztény ideálokkal nem összeegyeztethető kapcsolatából született fiúutódjai közötti rivalizálást tartotta. Tours-i Gergely arra nem tért ki, hogy valójában fiúörökösök biztosításán keresztül lehetett megszilárdítani az uralkodó és a dinasztia helyzetét, ezért volt indokolt a feleség mellett ágyasok tartása is.⁴

¹ Az életrajzra lásd Adamik T.: *Latin irodalom a kora középkorban (6–8. század): A keresztény Európa születése*. Pozsony (2014) 295–297; J. W. George: *Venantius Fortunatus: Personal and Political Poems*. Liverpool (2011) xviii–xxi; M. Roberts: *The Humblest Sparrow: The Poetry of Venantius Fortunatus*. Ann Arbor (2009) 5–6.

² R. P. Crisp: *Marriage and Alliance in the Merovingian Kingdoms, 481–639*. (Diss.) Ohio State University (2003) 146–152. https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?accession=osu1063646754&disposition=inline (2021. 11. 05.)

³ DLH [= Gregorius Turonensis *Decem Libri Historiarum* (*Gregorii episcopi Turonensis. Libri Historiarum X*. Ed. Bruno Krusch and Wilhelm Levison, MGH SRM I 1, Hannover, 1951)] IV, 25–28.

⁴ E. T. Dailey: *Queens, Consorts, Concubines: Gregory of Tours and Women of the Merovingian Elite*. Leiden (2015) 101–115.

Venantius Fortunatus, aki feltehetően Sigibert meghívására érkezett Galliába a király menyegzőjére 566-ban, ez alkalomra írt *epithalamium*ában szintén kiemeli a keresztény erkölcsiség fontosságát, és örömmel üdvözlí Sigibert döntését a törvényes házasság mellett (talán nem minden didaktikus él nélkül).⁵ Tours-i Gergely szerint Chilperich ugyancsak kizárólagosságot ígért Galsuinthának a házasságban, ennek ellenére továbbra is fenntartotta intim kapcsolatát korábbi feleségével, Fredegunddal, amit új házastársa, Galsuintha nehezményezett:

*Quae cum ad Chilpericum regem venisset, cum grande honore suscepta eiusque est sociata coniugio; a quo etiam magno amore diligebatur. Detulerat enim secum magnos thesauros. Sed per amorem Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scandalum. Iam enim in lege catholica conversa fuerat et chrismata. Cumque se regi quaereretur assidue iniurias perferre diceretque, nullam se dignitatem cum eodem habere, petiit, ut, relictis thesauris quos secum detulerat, libera redire permetteretur ad patriam. Quod ille per ingenia dissimulans, verbis eam lenibus demulsit. Ad extremum enim suggillari iussit a puero, mortuamque repperit in strato.*⁶

Az eset itt egyértelműen Chilperich bűneként jelenik meg, más egykorú beszámoló viszont nem ismert Galsuintha halálának körülményeiről. Tours-i Gergely állításait mindenesetre érdemes fenntartásokkal kezelni, mivel egyrészt határozottan elítélte a Merovingok a katolikus egyház tanításaihoz képest erkölcsileg jóval megengedőbb viszonyát a házassághoz; másrészt mert művében az egyház ügyeit érintő konfliktusai miatt Chilperichre eleve a gazember szerepét osztotta, szemében ő korának Nerója, Fredegund pedig ugyancsak negatív színben szerepel.⁷

Galsuintha megjelenése az udvarban mindenesetre elsősorban Fredegund pozícióját veszélyeztette. A meroving uralkodók feleségeinek helyzete korántsem volt szilárd. Ha a pillanatnyi politikai érdek úgy kívánta, a királyok könnyedén elváltak asszonyaiktól, és új feleséget vettek magukhoz. Első pillantásra nem tűnik logikusnak, hogy Chilperich megölette volna feleségét, hiszen uralkodói jó hírnevét aligha növelte volna egy ilyen eset. Az is világos azonban, hogy a király a testvérével, Sigiberttel való versengés következtében döntött Galsuintha megkérése mellett, és míg az esküvői ünnepségek jó alkalmat szolgáltattak a hatalmi reprezentációra, a későbbiekben már talán kevésbé érezte e házasság előnyeit. Az is elgondolkoztathatta, ha a házasság esetleg hosszabb idő után is gyermektelen maradt, habár nem lehetséges megállapítani sem az esküvő, sem Galsuintha halálának pontos időpontját.⁸

⁵ Carm. [= Venantius Fortunatus Carmina (F. Leo: *Venanti Honori Clementiani Fortunati presbyteri Italici opera poetica*, Berolini, 1881)] VI.1, 29–36.

⁶ DLH IV, 28.

⁷ DLH VI, 46; Mezei M.: *Egyházi és világi hatalom: püspökök és királyok Tours-i Gergely leírásában*. (Dissz.) Bp. (2006) 148–152. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/mezei/diss.pdf> (2021. 11. 05.)

⁸ A szakirodalomban felmerült lehetséges dátumokra lásd W. Fels: *Studien zu Venantius Fortunatus: mit einer deutschen Übersetzung seiner metrischen Dichtungen* (Diss.) Heidelberg (2006) 9–10. http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/7023/1/Studien_zu_VFT.pdf (2021. 11. 05.) A datálás erősen hipotetikus. Mivel Fortunatus látta Poitiers-n áthaladni a menyegzőjére tartó Galsuinthát, mindenképpen 567 után kerülhetett sor az esküvőre, amikor a költő már a városban élt. A *consolatio* megírásának dátumaként 570-et szokás feltételezni, mert a vers utolsó sorában Fortunatus utal Goisuintha, Galsuintha édesanyja unokáira, egy lányra és egy fiúra is, ez utóbbi lehet akár a későbbi II. Childebert, akit Tours-i Gergely szerint 575-ben, öt éves korában koronáztak meg. Ezenkívül Fortunatus

Tours-i Gergely elbeszélésében Chilperich fő motivációja a házasságra a vagyonszerzés volt, és ugyancsak Galsuintha hozományának lehetséges elvesztése miatt nem akart beleegyezni, hogy felesége hazatérhessen szüleihez (jóllehet Gergely szerint a hercegnő akár még vagyona hátrahagyásába is beleegyezett volna). Galsuintha távozása viszont feltehetően túl nagy presztízsvesztést jelentett volna Chilperichnek, és a hozomány megtartása felől se lehetett volna egészen nyugodt, hiszen azt a vizigótok később megpróbálhatták volna viszszerelni. Galsuintha megölésével Chilperich úgy tudta feleségét félreállítani, hogy annak vagyonát is biztosan megtarthatta. Valamikor 567 második felében vagy 568 elején ráadásul meghalt Athanagild (551–567/8), Galsuintha apja:⁹ ez egyfelől Galsuintha udvari pozícióját gyengíthette, másfelől, mivel a vizigótok a trónutódlás körüli problémákkal voltak elfoglalva, Galsuintha meggyilkolásának pillanatában Chilperichnek valószínűleg nem kellett a vizigótok esetleges bosszújától tartania.¹⁰

Bátyjai viszont szövetkeztek Chilperich megbüntetésére: *Rex autem cum eam mortuam deflessit, post paucos dies Fredegundem recepit in matrimonio. Post quod factum reputantes ei fratres, quod sua emissione antedicta regina fuerit interfecta, eum a regno deieciunt.*¹¹ Tours-i Gergely nem adja ennél bővebb leírását a következményeknek, de feltételezhető, hogy Fortunatus *consolatio*ja feszült politikai szituációban keletkezett. Ilyen módon az irodalmi alkotás egy adott történelmi helyzetben kíván a retorika eszközeivel, klasszikus allúziók révén címzettjeire hatni.

LEHETSÉGES CÍMZETTEK ÉS OLVASATOK

A versben Fortunatus az elhunyt édesanyját, Goisuinthát formailag többször megszólítja. A szakirodalom viszont Brunchildét tartja az elsődleges címzettnek,¹² mivel a vigasztalás lehetséges üzenetei az austrasiai udvart célozzák. Fortunatus ekkorra már valószínűleg jól ismerte Brunchildét, hiszen 566–67 folyamán az austrasiai udvar vendége volt, a királyi párt elkísérte utazásaikra is.¹³ Brunchildét művelt nőként tartják számon: fiát is maga tanította,

---

beszél Goisuintha férjéről is, tehát az özvegy királynő ekkorra már újrَاهázasodott, ennek datálása viszont ugyancsak bizonytalan. Az egyetlen biztos *terminus ante quem* Sigibert 575-ben bekövetkező halála. Vö. Venance Fortunatus: *Poèmes. II.* Ed. M. Reydellet. Paris (1994) 175. A vers keletkezését későbbre, 576–579 közé helyezi M. Rouche, erről lásd H. D. Williard: *Friendship in the Works of Venantius Fortunatus*. Leeds (2016) 201. <https://etheses.whiterose.ac.uk/16383/> (2021. 11. 05.)

⁹ Tours-i Gergely szerint még ő indítja el Galsuinthát hozományával Galliába (DLH IV, 28.), de felmerül a lehetőség annak, hogy az esküvő időpontjában már halott volt; vö. Williard: *i. m.* (8. j.) 199.

¹⁰ Williard: *i. m.* (8. j.) 199; Crisp: *i. m.* (2. j.) 163–166.

¹¹ DLH IV, 28.

¹² M. Roberts: Venantius Fortunatus' Elegy on the Death of Galswintha (Carm. 6.5). In: *Society and Culture in Late Antique Gaul. Revisiting the Sources*. Eds. D. Shanzer – R. W. Mathisen. London – New York (2017) 300–301; J. W. George: *Venantius Fortunatus: A Latin Poet in Merovingian Gaul*. Oxford (1992) 96; R. Koebner: *Venantius Fortunatus: Seine Persönlichkeit und seine Stellung in der geistigen Kultur der Merowinger-Reiches*. Leipzig–Berlin (1915) 52.

¹³ Koebner: *i. m.* (12. j.) 17–22.

amihez még Nagy Szt. Gergely pápa is gratulált neki.¹⁴ Az előkelő meroving nők általános-ságban rendelkeztek világi műveltséggel, így alkalmas befogadói lehettek az olyan klasszikus allúziókat tartalmazó irodalmi szövegeknek, mint Fortunatus versei.¹⁵

A szakirodalomban többnyire Radegundot sejtik a vers mögött megbízóként,¹⁶ aki Clothar király második felesége volt, de a házasságból elmenekülve a szerzetesnői életet választotta, és Poitiers-ben kolostort alapított. Később jó viszonyt ápolt Chlothar fiaival, különösen a várost is magába foglaló terület királyával, Sigiberttel, és igyekezett fenntartani közöttük a békét. Poitiers-ben a kolostor diplomáciai ügyeiben segédkező Fortunatus szoros barátságot alakított ki Radegunddal, számos költeményét címezte hozzá.¹⁷

H. D. Williard a korszak politikai és társadalmi kommunikációs gyakorlatainak tükrében vizsgálva a *consolatiót* amellet érvel, hogy az Brunchilde megbízásából készült, és egyfelől Goisuinthának kínál vigasztalást, emlékeztetve őt életben maradt lánya, unokái és férje szeretetére; másfelől pedig a vizigót és ausrasiai udvar nyilvánosságát szólítja meg. Radegund megemlézése a versben még nem bizonyítja, hogy ő biztatta volna Fortunatust a mű megírására, és a költemény összességében sokkal hangsúlyosabban szerepelteti Brunchildét, valamint sokszor a királynő ízlésének megfelelően jár el,¹⁸ (habár ez utóbbi szempont akkor is fontos lehet, ha Brunchilde a célzott befogadó). Erősítheti ezt a narratívát, hogy a versben Brunchilde karaktere kesereg afelett, hogy nővérének temetése is távollétében történt meg,¹⁹ így a *consolatio*, ha ő a megbízó, lehet akár részéről a végtisztesség megadásának szimbolikus módja is.

A mű nem csak abban nem felel meg a *consolatiók* követelményeinek, hogy nem nevezi meg egyértelműen címzettjét. Noha szerepelteti a vigasztalások kötelező elemeit (a halálesetnek rendszerint filozófiai távlatot adó *lamentatiót*, az elhunyt *laudatióját* és magát a *consolatiót*), ezek a versnek csak kisebb részét teszik ki. A költemény nagyrészt fiktív narrációból áll, amely magába foglalja a szereplők hosszús monológjait, ilyen módon a késő antik epikus hagyományokra épít.²⁰

A 370 soros, elégikus disztichonban írott vers a *lamentatióval* kezd (1–12), amelyben rámutat a lét bizonytalanságára: a szerencse forgandó, az út az ember előtt, mint törékeny jég (*fragili glacie*), bármikor beszakadhat. A 23. sortól Fortunatus retrospektív elbeszélés keretében időrendben, részletesen bemutatja a történeteket a lánykéréstől Galsuintha mennyei fogadtatásáig, a hercegnő házasságára magára viszont csak két sor erejéig utal. A narrációt a gyászoló *querelái* szakítják meg.

A versben található *querelák* egymásra reflektálva körkörösén bővítik ki a témát, felfedve a gyász különböző rétegeit. Az első három *querela* az elválás köré rendeződik. Goisuintha a lánya Galliába való elindulását sürgető követekhez címezi első panaszát, amely telve van a gyermekét idegenbe elengedni vonakodó anya aggodalmaival (49–82). Az *exclamatio* a természet törvényének (*lex naturae*) megszűnését panaszolja: nem lehet gyermekének anyja már. A következő panaszban Galsuintha határhelyzetben, a város előtti hídról a kapuk felé

¹⁴ P. Riché: *Oktatás és művelődés a barbár Nyugaton (6–8. század)*. Budapest (2016) 209. Fordította Ádám Anikó.

¹⁵ George (1992): *i. m.* (12. j.) 15.

¹⁶ Koebner: *i. m.* (12. j.) 52; George: *i. m.* (13. j.) 101; Reydellet: *i. m.* (8. j.) I. xxiii–xiv.

¹⁷ Williard: *i. m.* (8. j.) 139–144.

¹⁸ Williard: *i. m.* (8. j.) 196–207.

¹⁹ *Carm.* VI.5, 293.

²⁰ Roberts (2017): *i. m.* (12. j.) 304.

visszafordulva szólítja meg szülővárosát (97–122), és kérdezi, miért engedi el, mintegy hadizsákmányként (*praeda*). Félelmei anyja korábbi kétségeit visszahangozzák: ismeretlenek között ki fogja neki, a jövevénynek gondját viselni? A következő panasz ismét az anyáé, aki ezúttal már egész Hispániához fordul: lányától elszakítva immár nem találja helyét a királyságban (139–168). A halott Galsuinthát sirató három *querela* nem a földrajzi spektrumon mozog tovább, hanem az érzelmin, egyre erősödő intenzitással. Először az elhunyt hercegnő dajkája kívánja, hogy legalább, a természet rendjének megfelelően, ő távozhasson volna az életből neveltje előtt (259–270). Utána Brunchilde fejezi ki vágyát, bár halhatott volna meg nővérével együtt (283–298). Az érzelmi tetőzés ezt követően az anya újabb, a természet rendjét számon kérő *querelája*, amelyben átkozza azt, amiért neki már csak fájdalom jut (321–346).²¹

A vers végén a tulajdonképpeni *consolatio* egyfelől Goisuinthát emlékezteti élő családtagjaira, akiknek körében örömet lelhet, másfelől pedig tudatosítja: Galsuintha felvételét a mennybe, így – minthogy örök életet nyert – nem is kell siratni (354–370).

Az irodalmi alkotás elsődleges üzenete, a konkrét vigasztalás egyértelmű, a sorok közé rejtett politikai üzenet vagy a gyilkosságról való hallgatás okai már kevésbé. Vádolták Fortunatust azzal, hogy gyávaságból hallgat: a gyilkos megnevezése esetleg őt is kényelmetlen helyzetbe hozhatná.²² Alkalmi költészete miatt elsősorban a régebbi, XX. század elején írt szakirodalomban Fortunatust sok kritika érte, szolgálalkúnak, hízelkedőnek festették le,²³ kizárólag alkalmi költemények szerzőjének tekintették.²⁴ A modern elemzések sokban árnyalták ezt a képet,²⁵ de hasonló narratíva még napjainkban is előkerül: H. Hess például 2019-ben megjelent művében a patrónusaitól való egzisztenciális függése miatt tartja problémásnak Fortunatus költészetét.²⁶

A *De Gelesuintha* kapcsán felmerült az is, hogy Fortunatus egyszerűen csak nem értesült még a vers írásának pillanatában a tragédia pontos körülményeiről, esetleg több verziót is hallott, és nem akart egyet kiválasztani.²⁷ Beszédes lehet a gyászoló férj megjelenésének hiánya is. Egy gyermekágyban meghalt asszony halálára írt *consolatio*-ját Fortunatus például egyenesen a férjnek címezi (*Carm.* IV.26). A *De Gelesuintha*, jóllehet a halott anyja, nővére és dajkája megszólalnak, Chilperichet nem említi. Ennek oka természetesen az is lehet, hogy a címzett nem Chilperich. Az erőszakos események részletezésének elkerülésére azonban esztétikai megfontolások is vezethették Fortunatust: a *decorum* elve megakadályozhatta abban, hogy részletesebben leírja a gyilkosságot.²⁸

²¹ G. Davis: *Ad Sidera Notus: Strategies of Lament and Consolation in Fortunatus' De Gelesuintha*. In: *Agon* (1967) 122–125.

²² Roberts (2017): *i. m.* (12. j.) 298–299.

²³ S. Dill: *Roman Society in Gaul in the Merovingian Age*. London (1926) 376–384.

²⁴ Koebner: *i. m.* (12. j.) 28–29.

²⁵ Vö. Roberts (2009): *i. m.* (1. j.) 320–329; J. George: Poet as Politician: Venantius Fortunatus' Panegyric to King Chilperic. *Journal of Medieval History* 15 (1989) 5–18.

²⁶ H. Hess: *Das Selbstverständnis der gallo-römischen Oberschicht: Übergang, Hybridität und Latenz im historischen Diskursraum von Sidonius Apollinaris bis Gregor von Tours*. Berlin (2019) 135.

²⁷ Roberts (2017): *i. m.* (12. j.) 298–299.

²⁸ Fortunatus máshol is hallgat az erőszakról: Radegund-életrajzában a hercegnő származásának és Galliába kerülésének kapcsán is finoman fogalmaz, elhagyva a kellemetlen részleteket, ellentétben Tours-i Gergellyel, aki beszámolt

R. Koebner úgy véli, a vers már csak a testvérháború lezárultát követően keletkezhetett, mivel Fortunatus a gyilkosság után alig valamivel, amikor az indulatok a tetőponton voltak, nem írhattott volna az esetről mint véletlen szerencsétlenségről. A mű szerinte a békekötést követően szolgált arra, hogy Brunchilde haragját enyhítse, aki egyébként nála a háború legfőbb ösztönzője.²⁹

J. George értelmezésében is a béke elérése a szándék, de Koebner véleményével szemben George szerint a költemény pontosan a háború kitörésének megakadályozására szolgálna. Fortunatus a versben a keresztény és klasszikus hagyományok virtuóz fúziója révén valósítja meg célját. Galsuintha egyfelől a vergiliusi allúziók révén Dido szerepében tűnik fel, másfelől keresztény mártírként. Halála eleve sorsszerűként, elkerülhetetlenként kerül ábrázolásra.³⁰

A műben számos utalás található különböző vergiliusi helyekre. Fortunatus Galsuintha anyjától való elválásakor az *ululo* ige használatával Dido és Aeneas barlangi nászjelenetével teremt kapcsolatot:

*deducit dulcem per amara viatica natam,
inplentur valles fletibus, alta tremunt,
frangitur et densus vacuis ululatus aer.*³¹

Az eredeti jelenetben a nimfák vijjognak a nász felett, de a következő sorban azonnal a *malum* jelenik meg, előreutalva Dido történetének tragikus végére.³²

A Dido-történettel való párhuzamot, és ezzel a haláleset sorsszerűségét további allúziókkal erősíti Fortunatus. Goisuinthához édes emlékként még visszatér lánya, Galsuintha képe, a *dulcis imago* (152) szófordulat pedig a kedvesétől elhagyott Dido monológjának *dulces exuviae* szerkezetét idézi.³³ Brunchildéhez ugyanúgy *Fama* viszi el a hírt (281), ahogyan Dido nővére is általa értesül húga haláláról.³⁴ Didóhoz hasonlítva Galsuintha a sors áldozatává válik, Chilperich pedig Aeneas lesz, aki nem tehetett volna semmit, hogy megakadályozza a történeteket. Ugyanígy nem vádolhatja magát Goisuintha és Brunchilde sem: Galsuintha halála elkerülhetetlen volt.³⁵ Másfelől Fortunatus Galsuintha mennyei fogadtatása és egy sírjánál történt csoda leírása révén biztosítja olvasóját az elhunyt üdvösségéről.³⁶

M. Roberts elemzése alapján a vers célja elsődlegesen talán nem is a vigasztalás, sokkal inkább a szimpátiakeltés lehetett Galsuintha, és rajta keresztül a költeményben megjelenő anya és testvér iránt, akik a vizigót és az ausrasiai udvart képviselik. A mély gyásznak össze kell

---

arról, hogy Radegund apját csatában megölte annak testvére, valamint részletesen leírja a türingiai háború kegyetlenségeit is, amelynek folyományaként Radegund hadizsákmányként került Clothar királyhoz, aki viszont megöleti a hercegnő bátyját. Venantius Fortunatus: *Vita Sanctae Radegundis* II; DLH III, 4; III, 7.

²⁹ Koebner: *i. m.* (12. j.) 52–53.

³⁰ George (1992): *i. m.* (12. j.) 96–101.

³¹ *Carm.* VI.5, 127–129.

³² Verg. A. IV, 168–170: *conubiis summoque ulularunt vertice Nymphae. / ille dies primus leti primusque malorum / causa fuit.*

³³ Verg. A. IV, 651.

³⁴ Verg. A. IV, 665–674.

³⁵ George: *i. m.* (13. j.) 99–100.

³⁶ George: *i. m.* (13. j.) 105.

kötnie az anyát és még élő lányát, amint arra Brunchilde *querelája* utal: *non te hic cara soror, non ibi mater habet*.³⁷ Goisuintha utolsó *querelája* után ismét együtt jelenik meg az anya és testvérét gyászoló lánya:

*partitis lacrimis soror hinc, inde anxia mater,
vocibus haec Rhenum pulsat et illa Tagum.
condolet hinc Batavus, gemit illinc Baeticus axis,
perstrepat hoc Vachalus, illud Hiberus aquis*.³⁸

A gyász közös, és a folyók is mind sírnak a Rajnától az Ebróig,³⁹ ahogyan Vergiliusnál is siratja a természet Eurydicét.⁴⁰ A földrajzi nevek lefedik Galliát és Hispániát, a két nép egyként osztozik a fájdalomban, és így a versben a közös gyász ezt a két királyságot hivatott közelebb hozni, a Chilperich által uralt Neustriával szemben pedig a hallgatás révén az elhidegülésnek ad teret. Így a költemény Roberts értelmezésében a vizigót és az austrasiai udvar politikai érdekeit szolgálja szövetségük képének megerősítése által.⁴¹

Fortunatus burkolt formában viszont talán mégis ítéletet mond Chilperichről Claudianus késő antik eposzára, a *De raptu Proserpinae*-re való alluzív utalások révén.⁴² A két évszázaddal korábban alkotó aulikus költő lehetett a fő inspiráció Fortunatusnak a *consolatio* megírásához, akinek a műveiből összességében sokat merített.⁴³ A *De raptu Proserpinae*-vel való intertextuális kapcsolat bűvópatakként húzódik végig a művön. Galsuintha, akárcsak Proserpina, félve, szomorúan néz új élete elébe, amelyre rajta kívül álló okokból kényszerül, új otthonában azonban örömmel fogadják mint királynőt. Goisuintha Cereshez hasonlóan hiányolja lányát, a dajkát pedig mindkét esetben önvád kínozza.⁴⁴ A vers 367. sorában Fortunatus konkrétabban is kapcsolatot teremt a két mű között a *tonans* szó révén, amelyet Claudianus ugyancsak eposzájának 367. sorában használt Jupiterre utalva, Fortunatusnál pedig az Őszövetség haragvó Istenének képét eleveníti fel.⁴⁵ S. Gioanni szerint Fortunatus az utalások révén burkolt formában Chilperichkel szemben fogalmaz meg vádat: a meroving király is kegyetlen módon ragadja el Galsuinthát.⁴⁶ Egyébként Fortunatus pontosan a házasságot említő két sorban utal Galsuinthára a *rapta* szóval: *nam breve tempus habens consortia nexa iugalis / principio vitae funere rapta fuit*.⁴⁷ Galsuintha útja során öt folyón kel át, ami jelképezheti

³⁷ *Carm.* VI.5, 288.

³⁸ *Carm.* VI.5, 347–350.

³⁹ *Carm.* VI.5, 348–350.

⁴⁰ Verg. *G.* IV. 460–463.

⁴¹ Roberts (2017): *i. m.* (12. j.) 311.

⁴² S. Gioanni: La culture profane des dictateurs chrétiens dans les chancelleries franques: l'épigramme sur la mort de la princesse Galesvinthe, Fortunat, carmen VI, 5. In: *IXe Colloque International 'Latin vulgaire – Latin tardif'*. Turnhout (2012) 938–939.

⁴³ Vö. M. Roberts: The Use of Myth in Latin Epithalamia from Statius to Venantius Fortunatus. *TAPhA* (1989) 321–348; Roberts (2009): *i. m.* (1. j.) 320.

⁴⁴ Gioanni: *i. m.* (42. j.) 938–939.

⁴⁵ Gioanni: *i. m.* (42. j.) 940.

⁴⁶ Gioanni: *i. m.* (42. j.) 941.

⁴⁷ *Carm.* VI.5, 251–252.

az Alvilág öt folyóját, így tovább erősítve a Chilperichről alkotott negatív képet: az uralkodó immár az Alvilág urával azonosul. Míg a felszínen hallgat a költő, a sorok között igencsak rémisztő portrét fest a királyról.⁴⁸

Ez már több, mint egyszerű szimpátiakeltés Austrasia irányában, és semmiképpen sem fér össze a George által felvázolt, a halálesetért felelőssé nem tehető Chilperich képével, illetve a béketeremtő szándékkal. Ugyan a feszült helyzetre való tekintettel Gioanni szerint óvatosan jár el Fortunatus,⁴⁹ az kérdéses, mennyire szerencsés akár csak burkoltan is vádat megfogalmazni, miközben Sigibert bátyjával együtt Chilperich elleni hadjáratra készül. Ha Radegund a megbízó, és cél a testvérháború megakadályozása, kevésbé. Más a helyzet, ha a vers mögött Brunchildét és Sigibert politikai céljait kell sejteni. Fortunatus viszont ebben az időben Poitiers-ben élt, Radegunddal szoros barátságot alakított ki, életművét mélyen átszővi keresztény meggyőződése, verseiben pedig rendre kiemelte a béke fontosságát.

A BÉKE FORTUNATUS KÖLTÉSZETÉBEN

Fortunatus számára a béke különösen fontos fogalom, az uralkodók *panegyricusaiban* rendre szerepel. Költészetében az ideális keresztény király elsősorban nem a háborúk győztes hadvezére, hanem béketeremtő és -fenntartó uralkodó.⁵⁰ A Brunchilde és Sigibert esküvőjére írt *epithalamiumban* ennek jegyében például Marshoz képest *Pax* értékelődik fel.⁵¹ A röviddel ezután a királyi párhoz címzett *panegyricusban* ugyan nem nyilatkozhat elítélően Sigibert korábban viselt háborúiról, s az uralkodó győztes hadvezéri mivoltát is kiemeli (amelyre mind a nászénekekben, mind itt szüksége is lehet a királynak, tekintve hogy valószínűleg egy katonai vereség után igyekezett helyreállítani tekintélyét), ugyanakkor értelmezésében a háború a béke kivívását szolgálja:

*prosperitate nova pacem tua bella dederunt
et peperit gladius gaudia certa tuus.
plus tamen ut placeas, cum sit victoria iactans,
tu magis unde subis, mitior inde manes.*⁵²

Ezáltal a győzelmek leírása után mintha csak figyelmeztetni akarná a királyt, hogy az igazi erény nem a harcmezőn terem. Így, noha a király minden bizonnyal katonai sikereit akarta hallani, a versben végül elsősorban mégsem hadi tetteiért dicséri a költő.

Chariberthez, Sigibert és Chilperich bátyjához írt művében őt is és nagybátyját ugyancsak békés uralkodóknak (*rex placidus*) ábrázolja Fortunatus; az elhunyt Childebertet szelíd, bölcs

⁴⁸ Gioanni: *i. m.* (42. j.) 941–942.

⁴⁹ Gioanni: *i. m.* (42. j.) 943.

⁵⁰ B. Brennan: The Image of the Frankish Kings in the Poetry of Venantius Fortunatus. *Journal of Medieval History* (1984) 5.

⁵¹ *Carm.* VI.1, 20.

⁵² *Carm.* VI.1a, 15–19.

és igazságos királynak írja le, így állítva példaként az örökébe lépő Charibert elé.⁵³ A múlt háborúi itt is a jelen béke perspektívájából kerülnek említésre: *Quos prius infestis lassarunt bella periclis, / hos modo securos pacis amore foves.*⁵⁴ A *De Gelesuinthában* is megjelenik hasonló gondolat, mégpedig Galsuintha *laudatió*jában, akinek hűséget esküsznek a katonák, a hercegnő viszont mégis az életet nyugodt mederbe terelve uralkodik: *regnabat placido componens tramite vitam.*⁵⁵ Ehelyütt szokatlanul férfias szerepben tűnik fel a királynő: a fegyveresek neki tett esküje kivételesnek tűnik,⁵⁶ ennek említése viszont még jobban kiemeli Galsuintha béketeremtő szerepét.

A *De raptu Proserpinae*-vel való kapcsolat legerősebb motívuma a *tonans* szó használata az isteni közbeavatkozásra vonatkozóan. A szóválasztás révén Fortunatus talán az isteni igazságszolgáltatásra való hagyatkozást akarta sugallni, szemben a földi bosszúállás lehetőségével.

A békéhez hasonlóan a vizigót és ausrasiai udvarok közössége is megjelenik Fortunatus több versében is, azonban e szövegekben politikai szövetségek helyett családi kötelékekről van szó, a kettő pedig nem fedi egymást.⁵⁷ A Brunchildének és Sigibertnek írott *epithalamiumban* házasságuk feladata a két nép egyesítése: *Hispanam tibimet dominam, Germania, nasci, / quae duo regna iugo pretiosa conexuit uno.*⁵⁸ Később, az 580-as években Brunchildéhez címzett *panegyricusban* a királynő lányának vizigót uralkodóval való házassága révén ugyanez a kép tér vissza, immár elsősorban Brunchilde befolyását és hatalmát kiemelendő: *Gallia cuius habet genus et Hispania fetum / masculus hinc moderans, inde puella regens.*⁵⁹

A frankok korábban a gótokat szorították ki Galliából az V. század hajnalán, akik ezt követően alapították meg királyságukat Hispániában, de a harcok még a VI. század elején is tartottak.⁶⁰ Elképzelhető, hogy 568-ban, Athanagild halála után ugyancsak a frankok jelentette veszélyre való tekintettel választottak a vizigótok Hispania északkeleti részéről, Narbonne-ból királyt.⁶¹ A népek közötti testvériséget hangsúlyozva Fortunatus a *De Gelesuinthában* is inkább a békére szólíthat fel, mintsem a neustriai udvar ellen formálódó szövetség képét vázolná fel.

Mindennek tükrében talán erősebb a *consolatio* béketeremtő szándékát kiemelő olvasat, mint a műnek az ausrasiai udvar propagandisztikus céljait szolgáló értelmezése. Fortunatus vigasztalói stratégiájának elemzése szintén ebbe az irányba mutat: a narráció és a halál sorszerűségének kiemelése ennek eszköze. Koebner a vigasztalás eredményességét a *querelákból* kicsengő fájdalom miatt kérdőjelezi meg, amelyek szerinte inkább csak felelevenítik a fájdalmat,⁶² s ez nem teljesen alaptalan, hiszen Fortunatus *consolatió*jának egyik műfajától eltérő tulajdonsága valóban a rengeteg panasz és sírás.

⁵³ *Carm.* VI.2, 13–15.

⁵⁴ *Carm.* VI.2, 39–40.

⁵⁵ *Carm.* VI.5, 241–243.

⁵⁶ Hagymányosan ilyesmire nem került sor. Williard szerint viszont a *laudatio* elsődleges feladata annak a hangsúlyozása, hogy Galsuintha megtett mindent új otthonába való beilleszkedése érdekében. Ennek a betetőzése, hogy még a fegyveresek hűségét is elnyerte. Williard: *i. m.* (8. j.) 202.

⁵⁷ Crisp: *i. m.* (2. j.) 7.

⁵⁸ *Carm.* VI.1, 118–119.

⁵⁹ *Carm.* App.6, 3–4.

⁶⁰ Mezei: *i. m.* (7. j.) 8.

⁶¹ R. Collins: *Early Medieval Spain: Unity in Diversity, 400-1000*. London (1995) 40.

⁶² Koebner: *i. m.* (12. j.) 55–56.

MENNYEI ÜDVÖSSÉG

A klasszikus antikvitásban a *consolatio*ók általában inkább arra ösztönzik címzettjeiket, hogy vessenek gátat érzelmeiknek. Önuralomra int Seneca Helviához és Marciához írt leveleiben; kislányukat csak röviddel azelőtt elvesztett feleségét Plutarchos azért dicséri, mert nem terheli gyászával környezetét, nem merül el a jajveszékelésben, mint más, gyengébb asszonyok.⁶³ Fortunatus egyéb *consolatio*óiban maga is hasonló gondolatokat fogalmaz meg. Chilperichnek és Fredegundnak két kisfiuk halála után írt vigasztalásban az emberi élet halandóságát bemutató hosszas bibliai példázatok után a királyt a gyászban való mértéktartásra inti, mondván, a sírás és bánkódás ugyan természetes, de nem segít, s az uralkodót arra buzdítja, kötelességeit ne hanyagolja el, feleségét is erre bátorítsa.⁶⁴ Noha Brunchilde és Goisuintha esetében is két királynőhöz ír Fortunatus, a *De Gelesuinthában* nem találkozni hasonló intelmekkel, a gyász megélésének fontossága itt kifejezetten előtérbe kerül. A végső vigasztalást adó gondolatban található az egyetlen felszólítás a sírással való felhagyásra, ez viszont aligha ellensúlyozhatja kellőképpen a terjedelmes, érzelmileg túlfűtött *querelák*at.

Az antikvitásban azonban volt néhány olyan körülmény, amely súlyosbította a halál megtörténtét, s mindez kihathatott az *epitaphium* szerkezetére is: jellemzően ilyenkor került *lamentatio* is a sírversekbe – utóbbi, mint láttuk, a *De Gelesuinthában* is nagy hangsúlyt kap. Ilyen tényező lehetett az erőszakos módon bekövetkezett vagy túl korai halál, ha az elhunyt nem kapott tisztes temetést, vagy ha idegenben érte a vég, távol családjától.⁶⁵ Ezen körülmények halmozott jelenléte Galsuintha esetében indokolhatja a *querelák*ból áradó fájdalmat.

A *lamentatio*ra és a *querelák*ra helyezett hangsúly révén Fortunatus talán biztonságos mederbe akarja terelni az indulatokat, inkább könnyekben és sírásban kívánja feloldani a gyászt a lehetséges bosszú helyett. Mivel Galsuintha halála hirtelen történt, a hír minden bizonnyal csapásként érte mind testvérét, mind édesanyját, a fortunatusi *consolatio* egyik legfontosabb tulajdonsága mégis az, hogy a halálesetet a költő mintegy előre sejtettként ábrázolja, utólag átírva így annak történetét. Goisuintha utolsó *querelájában* ki is mondja, hogy lelkében előre félt a tragikus végkifejlettől: *hoc ergo illud erat, quod mens praesaga timebat*.⁶⁶ A sor Vergilius-allúziót rejt magában, amely az *Aeneis* 10. énekében hangzik el Mezentius szájából, akinek megviszik fia, Lausus halálhírért. A csatában előbb Mezentiuszt sebesítette meg Aeneas: Lausus ezt látva állt apja helyére s esett el Aeneas kardjától. Az ifjú sorsát még legyőzője is szánta.⁶⁷

A tragédia a versben részben már anya és lánya elválásánál megtörténik. Goisuintha aggodík gyermekéért, Galsuintha fél az ismeretlentől, az idegen néptől és tájaktól, hogy távol

⁶³ Sen. *Ad Helviam, Ad Marciam*; Plut. *Consolatio ad uxorem* 608C–610C

⁶⁴ *Carm.* IX.2, 83–86.: *Rex precor ergo potens, age quod tibi maxime prosit, / quod prodest animae cum deitatis ope: / Esto virile decus, patienter vince dolores; / quod non vitatur, vel toleretur onus.* *Carm.* IX.2, 89–94.: *Consuleas dominae reginae et amantis amatae, / quae bona cuncta capit te sociante sibi; / materno affectu placare iubeto dolentem / nec simul ipse fleas nec lacrimare sinas. / Te regnante viro tristem illum non decet esse, / sed magis ex vestro gaudeat alta toro.*

⁶⁵ R. Lattimore: *Themes in Greek and Latin Epitaphs*. Urbana (1962) 178–199.

⁶⁶ *Carm.* VI.5, 333.

⁶⁷ Davis: *i. m.* (21. j.) 124; Verg. *A. X.* 843 a teljes epizód: *X.* 689–908.

szüleitől, otthonától, lesz-e majd, aki gondoskodik róla.⁶⁸ Mindez fokozza a veszélyérzetet, és amikor Galsuintha elindul, a természet éppúgy jajong, mint majd a hercegnő halála felett.⁶⁹ Anya és lánya elválása felidéri a klasszikus *epithalamiumok* egy gyakori, erőszakos aspektusát: a lányt esküvőjén elragadják anyjától, otthonából, a házasulandó szűz félelmekkel néz új élete elébe. Mind a görög, mind a római nászénekeknek része lehetett így a menyasszony *lamentatioja*. A latin irodalomban ráadásul mindez kiegészült az első római nász, a szabin nők elrablásának emlékével.⁷⁰ Galsuintha otthonából való elindulása, anyja panaszja és saját, ekkor elhangzó *querelái* így ebbe a gondolati körbe is illeszkednek.

Fortunatus ráadásul Galsuintha házasságáról beszélve már a vers elején, Cupido említésével rájátszik az *epithalamiumok* hagyományaira: *fixa Cupidinicis cuperet huc frigora flammis*.⁷¹ George „ironic nod”-nak nevezi a gesztust.⁷² Az ironia azonban semmiképpen sem tűnik a *consolatio* pátoszához illő hangnemnek. Lehetne akár tapintatlanság is ez Fortunatustól, tekintve, hogy a költemény címzettje jó eséllyel Brunchilde. Ha Fortunatus vigasztalni akar, és a gyászoló esetleges önvádját, lelkiismeret-furdalását csillapítani, nem biztos, hogy jó ötlet felidéznie Brunchilde saját, szerencsésen alakult házasságát, miközben testvére egy hasonló frigy következtében vesztette életét.

A nászénekek szavai azonban valamiféle pozitív konnotációt is magukban rejthetnek, felidézve a klasszikus antikvitás sírverseinek egy, a tragikus eseményt eufemizáló toposzát, amely szerint a túl korán meghalt gyerekeket, ifjakat, lányokat valójában az istenek vették maguk mellé szépségük miatt. A halhatatlanság esetleges ígérete, az Elysiumban vagy az Olymposon folytatódó élet gondolata hasonló vigaszt kínált, mint a keresztény sírversek a túlvilági üdvösséggel.⁷³ Fortunatus maga is utal művében Galsuinthára a *rapta* szóval, amelyet hagyományosan az istenek által földi életükből idő előtt elragadottakra használtak.⁷⁴ A nászénekre való utalás a *consolatio*ban, valamint Galsuintha házasságának *omissioja* a költeményt rokonítja a menyegzőjén meghalt lány verstípusával is. Ennek toposzrendszere a hellenisztikus korra fejlődött ki az epigrammában, ahol a nász és a gyász ellentétére játszottak rá a szerzők. A toposz később átkerült más műfajokba is.⁷⁵

A nászénekek, valamint az ifjan istenek által elragadott lányokról írt sírversek együttes hagyományának felidézésével Fortunatus Galsuinthát mintegy mennyei vőlegényéhez igyekvő szűzként ábrázolja. A versben az esküvőre tartó út és a túlvilágra való átmenet nem válik el egymástól, és úgy tűnik, mintha Galsuintha érintetlenül érkezne az égbe.⁷⁶

⁶⁸ *Carm.* VI.5, 111–116.

⁶⁹ *Carm.* VI.5, 128–130.

⁷⁰ Catullus 61. és 62. *epithalamiumában* is megjelenik az erőszak motívuma, vö. D. Feeney: Catullus 61: Epithalamium and Comparison. *CJ* 59 (2013) 76–78.

⁷¹ *Carm.* VI.5, 25.

⁷² George (1992): *i. m.* (12. j.) 97.

⁷³ A. Wypustek: *Images of Eternal Beauty in Funerary Verse Inscriptions of the Hellenistic and Greco-Roman Periods*. Leiden–Boston (2013) 125–126.

⁷⁴ Wypustek: *i. m.* (73. j.) 162–165.

⁷⁵ Szepessy T.: The Story of the Girl Who Died on the Day of her Wedding. *Acta Antiqua* 20 (1972) 341–357.

⁷⁶ Ennek lehet jelentősége, mivel a késő antikvitásban nem volt konszenzus abban a tekintetben, hogy nők válhatnak-e szentté, ennek elsődleges feltételül a nemük korlátain való felülemelkedést szabták, amelynek legalapvetőbb módja a szüzesség megőrzése volt. Galsuintha esetében a *laudatio*ban a katonaság esküjét fogadó, férfias szerepben megjelenő uralkodónő alakja is erősítheti ezt, vö. Dailey: *i. m.* (4. j.) 48–53.

A mű hideg és sötét világában a fordulópontot egy beékelte *itinerarium* hozza el, amely ugyan nem volt hagyományosan része a *consolatió*nak, Fortunatus viszont szívesen illesztett ilyen jellegű útleírásokat műveibe. A költő ebben kezdi el előkészíteni Galsuintha mennyei fogadtatását, itt hoz először fényt a versbe. Hosszabban elidőzik Poitiers-nél, ahol a menet áthaladásának egyrészt tanúja volt maga is, másrészt kitér a városhoz kötődő Szt. Hilarius emlékeztetere és kultuszára is. Szintén több sort szentel Tours-nak, ahol Szt. Márton alakját idézi meg. A vers elejének negatív képzeteket keltő fagyos képei itt pozitív konnotációt kapnak: a hegycsúcsok tiszta, érintetlen hótól ragyognak és az eget súrolják. Az ég a mennyország helye, a csillogás szintén a Paradicsomra utal. A következő sorokban ráadásul egyre több lesz a fény. Szt. Hilarius szavai úgy világítják meg az elméket, mint a nap sugarai a hegyeket: *sol radio, hic verbi generalia lumina fundunt, / montibus ille diem, mentibus iste fidem.*⁷⁷ Galsuintha ráadásul valamiféle ezüstözött, magas szekérben (*argenti turre rotante*) utazik. A különböző drágakövek, arany vagy ezüst – akárcsak az *epithalamium*ban – itt is a mennyei fény megjelenítésének eszközei.

Szt. Márton és Tours kapcsán újra előkerül az ég képzete: *Toronicas terras Martini ad sidera noti.*⁷⁸ A sor egy vergiliusi allúzió révén a mennyekre való utaláson túli többlettartalommal is rendelkezik. Az *ad sidera notus* kifejezést az 5. eclogából kölcsönzi Fortunatus, ugyancsak egy *lamentatió*ból. A bukolikus költeményben Mopsus siratja elhunyt kedvesét, Daphnist, aki végül a pásztorok védelmezője lesz. Szt. Márton keresztény püspökként ugyanezt a pásztori, védelmezői szerepet tölti be.⁷⁹

Ezek, a galliai szenteket idéző helyek készítik elő a műben Galsuintha katolikus hitre való áttérését, amely a hercegnő *laudatió*jának utolsó eleme: *quaque magis possit regno superesse perenni, / catholicae fidei conciliata placet.*⁸⁰ Ilyen módon a *laudatió*ban a hit kerül a leghangsúlyosabb helyre, amely egyben már a vigasztalás tartalmára is utal: a túlvilági üdvért cselekedett így Galsuintha. Ennek a két sornak Brunchilde felé is lehet külön üzenete: őt is megerősítheti újonnan felvett katolikus vallásában nővére példája.

A zárlathoz, Galsuintha mennyei fogadtatásához egy csoda elbeszélése vezet át. Az elhunyt királyné sírja fölé akasztott lámpa leesik, azonban sem az üveg nem törik össze, sem a mécses nem alszik ki.⁸¹ Az okos és balga szüzek példabeszédét felidézve könnyen érthető, hogy a ki nem alvó mécses már önmagában az örök élet szimbóluma, a csoda így a hátramaradottak számára biztos jele az elhunyt üdvözülésének.⁸² Fortunatus műveiben már csak a saját szembetegségéből a Szt. Márton oltárán álló lámpa olaja révén bekövetkező csodás gyógyulás miatt is fontos motívum a lámpa és az olaj, de a *Vita Sancti Martini* is leír egy csodajelenetet, ahol egy szent olajat tartalmazó üvegedényt ver le helyéről egy ügyetlen szerzetes, ám az edény nem esik le a földre, hanem megáll a levegőben.⁸³

⁷⁷ *Carm.* VI.5, 221–222.

⁷⁸ *Carm.* VI.5, 229.

⁷⁹ Davis: *i. m.* (21. j.) 130–131.

⁸⁰ *Carm.* VI.5, 245–246.

⁸¹ Az esetről Tours-i Gergely is beszámol; vö. DLH IV, 28.

⁸² George (1992): *i. m.* (12. j.) 99; Davis: *i. m.* (21. j.) 132–133.

⁸³ Pataki E.: A kettészelt köpenyen túl: Szent Márton ruhacsodái és a szövet poétikája Venantius Fortunatus eposzában. In: *Miraculum: A csodák szerepe és jelentősége az európai kultúrtörténetben*. Szerk. Tóth O. Debrecen (2018) 208.

A zárás keretet alkot a nyitánnyal: míg a vers kezdetén (1–12) a költő általánosságban az emberi élet mulandóságát és bizonytalanságát hangsúlyozta, az utolsó sorokban (354–370) a túlvilági üdvösség gondosan előkészített képe jelenik meg. Szt. István vértanú, Szt. Péter és Szűz Mária fogadják Galsuinthát, mindnyájukat mennyei ragyogás övezi. Itt mondja ki Fortunatus, hogy a leesett, de ki nem aludt mécses az örök élet jele,⁸⁴ ennek a tudata kell hogy vigaszt nyújtson. Fortunatus tehát olvasóját a lét bizonytalanságának gondolatától elvezeti az üdvözülés biztos tudatáig. Fortunatus választ ad a Goisuintha és Galsuintha *querelái*ban elválásukkor megjelenő aggodalmakra: Galsuintha a földi út elején otthonából az ismeretlenbe indul, de útjának végén, immár az égben, szentek fogadják, mennyei fény veszi körül.

KONKLÚZIÓ

A narráció és a *querelák* összességében azt a hatást keltik, mintha Galsuintha halála előre elrendelt, előre sejtett lett volna, megtörténte tehát nem éri teljesen váratlanul családját, ráadásul Fortunatus ábrázolásában a hercegnő halála sokkal inkább a túlvilági életre való újjá születés. Ilyen módon némileg mérséklődik a haláleset tragikus mivolta. A vers feltehetően egyszerre szolgált vigasztalásul Brunchildének és Goisuinthának, emellett pedig az austriai és vizigót udvarok nyilvánosságának is szólhatott. Habár létezik a műnek a két udvart Neustriával szemben összekötő, Chilperichet negatív színben feltüntető olvasata, Fortunatus életművének tükrében nem tűnik valószínűnek, hogy Sigibert udvarának propagandisztikus céljait ilyen módon kiszolgálta volna a költő. Panegyricusaiban ugyan figyelembe vette az uralkodók céljait, de végső soron mindig a keresztény normák betartására intette címzettjeit. A két udvar összekötése a versben, a közös gyász már erősítheti a mennyei üdvösség mellett a másik vigasztaló gondolatot: Goisuintha nincsen egyedül. A vers végén megjelenő *tonans* szóval Fortunatus indirekt módon az isteni akarat elfogadására inti befogadóját, ismét a keresztény értékrendre figyelmeztetve és a béke érdekében emelve szót.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült. A tanulmány megírásában nyújtott segítségéért szeretnék köszönetet mondani Pataki Elvira tanárnőnek.

⁸⁴ *Carm.* VI.5, 365–366: *vitreo cum vase cadente / non aqua restinxit nec petra fregit humi.*

SUMMARY

In this paper Venantius Fortunatus' consolation for the death of Galswinth, a Visigoth princess married into the Merovingian family, is analysed. According to Gregory of Tours, Galswinth was killed at the behest of her husband, and this incident led to another civil war among the Merovingian rulers. Fortunatus does not mention any of the violent details, which had been interpreted as the sign of the caution of the aulic poet. However, the references to Vergil and Claudian's *De raptu Proserpinae* lead to a different interpretation.

Keywords: Venantius Fortunatus, Merovingian history, late antique literature, consolation

---

Open Access. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

